

УТАЊЕНА КАПИТАЛИЗАЦИЈА КАО НАЧИН ПОРЕСКЕ ЕВАЗИЈЕ У МУЛТИНАЦИОНАЛНИМ КОМПАНИЈАМА

THIN CAPITALIZATION AS A WAY OF TAX EVASION IN MULTINATIONAL COMPANIES

Мр Надина Хоџић,

Одјел за глобалне порезе и извјештавање, Ernst & Young д.о.о. Сарајево
Сарајево, Босна и Херцеговина, nadina.hodzic@hotmail.com

Владимир Капор, дипл. еци,

Финансије и рачуноводство/Администрација, J.W.C. Boswood Co. д.о.о. Билаловац – Кисељак
Кисељак, Босна и Херцеговина, vladimirkapor@ymail.com

Резиме: Мултинационалне компаније послују у различитим државама и самим тим долазе у додир са различитим пореским системима и начинима опорезивања. Оне имају циљ да смање пореске издатке, прије свега порез на добит. Један од начина за остварење овог циља је и утањена капитализација. Утањена капитализација се односи на ситуацију када се компанија финансира великим нивоом дуга у односу на капитал. Утањена капитализација утиче на порез на добит преко пореског биланса јер је камата из ових трансакција пореско допустив расход и умањује основицу за опорезивање у пореском билансу. Што је већа утањена капитализација, већа је камата, а самим тим мања опорезива добит. Мултинационалне компаније користе предности принципа утањене капитализације, врше реалокацију позајмица и кредита у земље са већим пореским стопама, те на тај начин смањују опорезиву добит. Неке земље су усвојиле одређена ограничења утањене капитализације те ограничавају одбитак камате у ситуацијама када однос дуга и капитала пређе одређену границу.

Кључне ријечи: утањена капитализација, однос дуга и капитала, порез на добит, принцип ван дохвата руке.

Abstract: Multinational companies do business in different countries and they are subject of different tax systems and ways of taxation. Their goal is to reduce tax outflows, income tax mainly. One of the ways for accomplishing this goal is thin capitalization. Thin capitalization is related to the

situation when company is funded by a large level of debt compared to equity. Thin capitalization affects income tax over the tax balance because interest from these transactions is tax deductible expense which reduces tax base in income tax balance. In cases of higher thin capitalization, interest is higher and therefore taxable profit is lower. Multinational companies take advantages of the thin capitalization principle, perform reallocations of loans and credits to countries with higher tax rates what reduces taxable corporate income. Some countries have adopted certain restrictions for this capitalization and they limited interest deduction in situations where debt to equity ratio exceeds a certain limit.

Keywords: Thin capitalization, debt to equity ratio, income tax, the arm's length principle..

I. УВОД

Постоје два уобичајна начина финансирања предузећа, сопствена средства и позајмљена средства. Предузећа се могу финансирати већински на један начин или комбинацијом. Најчешће је присутна комбинација ова два начина. Рјешење дилеме о томе да ли је боље да се већински дио активности финансира сопственим средствима или позајмицама зависи од предузећа до предузећа и од тренутног економског окружења. Начини финансирања се одражавају, осим на приносни и имовински положај предузећа, на износ пореза на добит који предузеће треба да плати држави. С обзиром да је камата која се плаћа на зајмове порески признат расход предузећа могу

да одлуче да иду на већи степен задужености како би смањила износ пореза који треба да плате. Посебно специфична ситуација се јавља код предузећа која представљају дио мултинационалних компанија. Наиме, мултинационалне компаније имају могућност да врше реалокацију средстава између својих пословних јединица у различитим земљама, те да на тај начин врше манипулацију и премјештање средстава из порески ригорознијих у порески лабавије системе. Један од начина на који се врши ова манипулација јесте и давање кредита од стране пословне јединице из порески лабавијег система пословној јединици у порески ригорознијем систему. Овом методом се смањује порез на добит који мора да плати пословна јединица у ригорознијем систему. Концепт према којем се предузеће финансира већим дугом у односу на сопствени капитал назива се утањена капитализација. Утањена капитализација у неким земљама се толерише, док су друге земље увеле границе до којих се камате по овом основу признају. Утањена капитализација по основу кредита који пословне јединица даје другој пословној јединици може бити подведен под трансферне цијене и треба га третирати и са тог становишта.

II. УТАЊЕНА КАПИТАЛИЗАЦИЈА, ТРАНСФЕРНЕ ЦИЈЕНЕ И МУЛТИНАЦИОНАЛНЕ КОМПАНИЈЕ

Финансирање пословне активности предузећа може се вршити на два начина, из два извора, властитим средствима и позајмицама. Финансирање властитим средствима је пожељније са дугорочног становишта власника и са становишта државе. Властита средства предузеће може прибавити од власника, докапитализацијом, финансирањем из нераспоређене добити ранијег периода, те продајом дијела имовине. Када је ријеч о позајмљеним средствима постоји, такође, више варијанти. Предузеће може да узме краткорочни кредит за финансирање залиха, дугорочни кредит за финансирање дугорочне солвентности, емисија хартија од вриједности дуге и кратке рочности са циљем покривања издатака и прибављања средстава за даље инвестирање.

Држава преферира финансирање властитим капиталом из два основна разлога:

1. финансирање властитим капиталом повећава дугорочну финансијску стабилност и смањује левериџ, тј. однос

дуга и капитала, чиме се оснажује предузеће и смањује опасност од његовог финансијског краха, а самим тиме и дијела цјелокупног финансијског система;

2. дивиденда као један од де факто расхода није порески признат расход те не умањује пореску основицу чиме она остаје исти и омогућава држави већи приход по основу пореза на добит.

Финансирањем позајмљеним средствима, с друге стране се повећава левериџ и слаби финансијска стабилност предузећа, што начелно није пожељна ситуација ни за предузеће, ни за власнике, ни за државу, међутим, предузећа морају с времена на вријеме да се користе позајмљеним средствима зато што није увијек могуће у довољном обиму и потребном времену обезбједити сопствена средства, односно средства из редовног пословања. Позајмљивањем средстава предузеће преузима обавезу да врати почетни износ и камату – накнаду позајмиоцу за кориштење његових средстава. Са становишта предузећа камата представља финансијски расход пословања, а и држава признаје овај расход као порески допустив и њиме се умањује пореска основица, а самим тим и износ пореза на добит који ће бити уплаћен. Предузећа и власници су свјесни ове чињенице те некада одлучују да, у складу са прорачунима, користи позајмљена средства за финансирање активности иако је можда у могућности да то уради сопственим средствима како би искористило ефекат порески признатог расхода. Предузећа могу, из више разлога, да одлуче да већину активности финансирају позајмљеним средствима и тако доведу себе у ситуацију да имају изузетно велики левериџ, односно прекомјеран износ дуга у односу на капитал. Ова ситуација је позната као утањена капитализација. Утањена капитализација се дефинише као ситуација када се предузеће финансира знатно већим удјелом дуга у односу на сопствени капитал. Левериџ у овим ситуацијама је висок, неке компаније само уносе минималан, законом прописан, капитал, а остатак пословања финансирају из кредита и других облика позајмљивања средстава. Овакав начин финансирања ствара сумње и несигурност код два стејкхолдера, први су повјериоци, а други је држава. Повјериоци јер немају сигурност да ће повратити свој новац, а држава јер утањена капитализација утиче на пореску основицу за обрачун пореза на добит. Држава посебно има интерес да предузећа

имају повољан левериџ да би заштитиле себе и цјелокупан економски систем.

Специфичност позајмљивања средстава се огледа у томе што и власници, односно друга повезана правна лица могу да кредитирају предузеће, а не да уносом средстава повећавају сопствени капитал предузећа. Ову ситуацију нарочито користе мултинационалне компаније које на тај начин врше реалокацију средстава из порески ригорознијих у порески лабавије системе. Примјеном принципа утањене капитализације пословна јединица из државе А са лабавијим пореским системом даје кредит пословној јединици у држави Б која има ригорознији пореским систем и то у износу који прелази ниво који би одобрило било које друго лице, правно или физичко, а које нема контролни дио власништва над предузећем.

Давање кредита између повезаних правних лица се може сматрати трансферним цијенама. Трансферне цене су цене настале пословним трансакцијама између повезаних лица. Лица се сматрају повезаним уколико међу њима постоји могућност контроле или значајног утицаја на пословне одлуке. Лице има могућност значајнијег утицаја на пословне одлуке пореског обвезника уколико поседује више од 25% гласова или појединачно највећи број гласова у органима управљања. Повезана лица су и чланови фамилије.¹⁴⁶

Овде је битно напоменути да камата на ове зајмове, која представља цијену кориштења зајма, није једини фокус, већ је ту у питању и сам износ зајма, рок враћања, висина рате, односно све оно што што утиче и може да утиче на финансијску стабилност, левериџ и пореску основицу.

Циљ државе је да избјегне манипулације везане за избјегавање плаћања пореза било које врсте, па тако и пореза на добит преко утањене капитализације, па је стога ОЕЦД донијела одређена правила и препоруке које треба да помогну да се избјегне кориштење утањене капитализације код мултинационалних компанија и других субјеката који су власнички повезани, а не налазе се у истом пореском режиму. Ова ОЕЦД-ова правила се базирају на двије основне поставке:¹⁴⁷

- a. Одређивање максималног износа дуга до којег је могуће одбијање камате као порески признатог расхода;
- b. Одређивање максималног износа камате који може бити одбијен у односу на износ камате и неку другу варијаблу.

Одређивање максималног износа дуга до којег је могуће одбијање камате се базира на два приступа:

1. принцип „изван дохвата руке“;
2. „рацио“ принцип.

Принцип „изван дохвата руке“ се користи на исти начин као и код трансферних цијена, односно висина каматне стопе и висина зајма који предузеће прима се одређује на основу тржишног стања – коју каматну стопу и колики кредит би предузећу одобрило друго, неповезано лице.

„Рацио“ принцип подразумјева одређивање максимално дозвољеног односа дуг – капитал на који је могуће одбити камату као порески признат расход, све изнад тог односа се не признаје као порески признат расход.

Одређивање максималног износа камате који може бити одбијен у односу на износ камате и неку другу варијаблу је приступ чији је фокус на односу камате и укупног прихода, па се на тај начин одређује максималан износ камате који може бити порески признат. Као варијабла се може узети укупан приход, добит прије опрезивања, добитак редовне активности.

Врло битна ствар коју треба поменути је однос између постојећих схватања и дефинисања трансферних цијена и утањене капитализације. Износ камате који ће предузеће платити зависи од два фактора, каматне стопе и висине зајма, међутим, дефинисање и схватање трансферних цијена се фокусира само на каматну стопу јер је она **цијена** кориштења зајма, док је у овом случају висина зајма у другом плану. Према трансферним цијенама једино што треба да се усагласи са принципом „изван дохвата руке“ је каматна стопа, што са становишта утањене капитализације није адекватно и довољно, већ зависи од правне регулативе државе у којој се примјењује, т.ј. да ли је државе уградила у свој систем и ограничења везана за максималан износ дуга који предузеће може да има у односу на сопствени капитал. Државе због овога уводе и специфична, додатна, правила којима настоје да регулишу ову област, те на тај начин допуњавају постојећи систем „изван

¹⁴⁶ <http://www.transferecene.rs/pitanjaiodgovori.htm> приступљено 10.04.2015.

¹⁴⁷ Thin capitalization legislation – A background paper for country tax administration (Pilot version for comments), OECD, 2012., http://www.oecd.org/ctp/tax-global/5.%20thin_capitalization_background.pdf, 11.04.2015. године, стр. 7

дохвата руке“ и смањују могућност пореске евазије.

Поред свега, потребно је утврдити опсег правила везаних за утањену капитализацију, односно њено спречавање. Правилно дефинисање финансијских трансакција је основ опсега. Да ли се утањеном капитализацијом подразумјева и узимање кредита унутар земље од повезаних лица која су ослобођена плаћања пореза на добит је битно јер и на тај начин је могуће вршити порезну евазију, прије свега преко оснивања разних фондација и других непрофитних организација.

Сљедеће што је битно утврдити је да ли је могуће и како пратити кредитирање од трећих страна која су у договору са повезаном компанијом одобриле кредит. Предузеће може да уплати средства банци или другом предузећу, па да та банка/предузеће кредитира предузеће повезано са уплатиоцем средстава и на тај начин створи привид да није у питању трансакција повезаних лица.

Последње што је битно је дефинисање повезаних лица у контексту утањене капитализације. Овде се најчешће користи иста дефиниција као код трансферних цијена, а то је да се повезана лица дефинишу као:

Повезана лица - једно лице повезано је са другим лицем уколико између њих постоји један од сљедећих односа:

1) физичко лице је повезано са правним лицем уколико физичко лице посједује, непосредно или посредно, 10% или више акција у правном лицу;

2) правно лице је повезано са другим правним лицем уколико правно лице посједује, непосредно или посредно, 10% или више акција у акционарском друштву, односно удио власништва од 10% или више у капиталу неакционарског друштва;

3) у смислу овог закона сматра се да физичко лице посједује акције које посједује његов или њен брачни друг, дјеца, усвојеници, родитељи, браћа и сестре, дјед и бака и унучад.¹⁴⁸

По утврђивању опсега могуће је примјенити и извршити контролу ограничења утањене капитализације.

Утањену капитализацију потребно је дефинисати и ускладити и уговорима између држава, а не само локалним законима да би се ефикасније и ефективније могла контролисати.

Ипак, треба обратити пажњу на то која предузећа и из којих разлога долазе до утањене капитализације, те да ли је то дугорочно или краткорочно стање, те какве су перспективе тог предузећа. Не треба санкционисати предузеће неодбијањем камате као пореског расхода уколико оно није имало други начин да се финансира у обиму у којем му је било потребно.

III. ПРЕГЕД ИСТРАЖИВАЊА

Према Фаррар и Мањанију (2008) за фирму се каже да је утањено капитализирана уколико је финансирана са великом пропорцијом дуга у односу на капитал и прописи који ограничавају одбитак износа камата се зову прописи утањене капитализације. Према теоретском истраживању и подацима Хауфлера и Рункела (2008) потврђује се да разлике у опорезивању између интернационалних држава утичу на мултинационалне финансијске структуре на начин који је конзистентан са цјелокупном порезном минимизацијом. Прописи утањене капитализације ограничавају однос дуга и капитала и на тај начин контролишу финансијску структуру прекомјерне задужености. Неке земље примјењују ограничења преко прописа утањене капитализације или преко ограничења одбитка камате у порезне сврхе, док друге користе комбинацију тих регулација, што се може виђети у наредном прегледу. Банке, осигуравајуће компаније, инвестицијске банке много више се ослањају на дугове него на нефинансијске институције као производне или трговачке фирме. Обзиром на то, финансијске институције имају већи однос дуга и капитала у поређењу са осталим индустријама, нефинансијским институцијама тако да неке државе успостављају прописе утањене капитализације посебно за њих.

Основни проблем утањене капитализације јесте дефинисање термина претјераних дуговања, односно у којој мјери се задуживање сматра претјераним, односно у којем моменту се камата по основу оваквих дуговања сматра пореско недопустивим расходима. Ако посматрамо законе о порезу на добит различитих земаља, они не забрањују предузећима да у својим билансима имају претјерана дуговања међутим могу да ограниче износ камате која ће се користити приликом утврђивања основице за порез на добит. Уколико се сматра да је камата прекомјерна онда се ограничава њен одбитак у порезном билансу.

¹⁴⁸ Закон о порезу на добит Републике Српске, Службени гласник Републике Српске број 91/06, 31.08.2006. године. Члан 2. став И.

IV. ПОРЕЗНА НАЧЕЛА ПОВЕЗАНА СА ПРИНЦИПОМ УТАЊЕНЕ КАПИТАЛИЗАЦИЈЕ

Подаци Европске комисије истичу да је поузданост веома битан порезни принцип са перспективе порезног обвезника и државе, те наглашава да је поузданост пожељна приликом планирања пословних активности, али и у циљу обезбјеђења сигурног извора прихода јер уколико су прописи нејасни или несигурни онда нити фирме нити државе не могу да предвиде нити планирају порезна плаћања нити приходе.

Други принцип који је битан код концепта утањене капитализације је ефикасност и он је опћеприхваћен принцип. Како би био ефикасан порезни систем треба да прикупи приходе са што мање трошкова. Мусgrave и Мусgrave (1976) истичу да трошкови администрације и поштивања порезних прописа треба да буду ниски у толикој мјери да би били компатибилни са осталим циљевима. Европска комисија такођер подржава принцип ефикасности истичући да нижи административни трошкови и нижи трошкови поштивања порезних процедура поједностављују порезну основицу и имају административне и пословне предности. Порези имају важну улогу у корекцији тржишне неефикасности и порезне политике могу да се користе како би се кориговала неефикасност у приватном сектору и тржишне нестабилности.

Ако посматрамо концепт правичности, сви ћемо се сложит да порези треба да буду праведни али дефинисање концепта правичности је мало комплексније а односи се на праведну распојелу пореза између појединаца у друштву.

Начело неутралности се односи на чињеницу да порезни систем не би требао дискриминисати нити фаворизирати неке порезне обвезнике, инвеститоре или секторе. Генерално постоје два аспекта неутралности а то су неутралност увоза и извоза капитала. Неутралност увоза капитала имала је важну улогу у развоју принципа утањене капитализације.

V. АСПЕКТИ И ПРИСТУПИ УТАЊЕНЕ КАПИТАЛИЗАЦИЈЕ

Утањена капитализација се посматра са више аспеката и то са финансијског, корпорацијског, рачуноводственог и порезног. Финансијски значај утањене капитализације огледа се у

обезбјеђењу оптималне структуре капитала која представља однос власничког и дужничког капитала. Корпорацијски аспект односи се на претежно финансирање повезаног лица од стране матичне компаније, док се рачуноводствени аспект односи на повећање обавеза према повезаним лицима у пасиви што у крајњом инстанци има камату ка порезни ефекат, јер признавање или непризнавање камате у порезне сврхе утиче на основицу за опорезивање у порезном билансу.

Приступни утањене капитализације

Непостојање посебних законских одредби или субјективни приступ: неке земље немају специфичне одредбе које регулишу питање утањене капитализације, али имају одређене правилнике и упутства која се користе да би се одредило да ли је капитал који се користи у пословне сврхе адекватан и за порезне сврхе.

Фиксан однос дуга и капитала (деbt то еquity ратио): према овој методи порезне импликације се јављају када дужнички капитал прелази одређени проценат властитог капитала. Однос дуга и капитала се може рачунати различито у различитим порезним јурисдикцијама.

Принцип ван дохвата руке односно принцип независног тржишног начела: заснован на општим принципима трансферних цијена. У оквиру метода ван дохвата руке ради се компарација између стварне финансијске структуре и структуре која би се десила уколико се не би радило о трансакцијама међу повезаним лицима. Порезни обвезник треба да докаже да је исти кредит могао добити од трећег лица под истим околностима и условима. Оно што ће представљати доказ може да се разликује међу земљама али обично укључују аспекте као што су каматне стопе, однос повезаности између зајмодавца и зајмопримца, поређење односа дуга и капитала и утврђивање да ли је кредит примљен по повољнијим условима у односу на кредит који би се добио од стране осталих кредитора који су неповезана лица (Бросенс, 2004).

Скривена дистрибуција профита: неке земље имају специфичне одредбе у порезним законима гђе дозвољавају да камате на позајмице у одређеним условима буду рекласифициране као скривени профит или конструктивна дивиденда. Као последица, рекласификована камата која представља дивиденду повећава профит компаније а самим тим и респективни порез на добит. Како се камата третира у контексту дистрибуције

профита тада се плаћа порез по одбитку приликом исплате дивиденде.

Други прописи (принцип елиминације добити): У Сједињеним Америчким Државама, прекомјерна камата је дефинисана односом камате и прихода компаније. Компаније генерално не могу одбити у порезне сврхе камату на позајмице која се плаћа нерезидентима уколико она превазилази 50% прихода.

VI. ПОРЕЗНЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ УТАЂЕНЕ КАПИТАЛИЗАЦИЈЕ

Порезне користи по основу финансирања дугом умјесто властитим капиталом се могу видјети у следећој табели:

Порез на добит 10%	Фирма А 100% финансирана капиталом	Фирма Б 100% финансирана дугом
Профит прије камате и пореза (ЕБИТ)	2000	2000
Камата на позајмице		-160
Добит прије пореза	2000	1840
Порез на добит	-200	-184
Добит након пореза	1800	1656
Укупна добит	1800	1816
Уштеде по основу камата (Камата *10%)	0	-16

Извор: Властити израчун

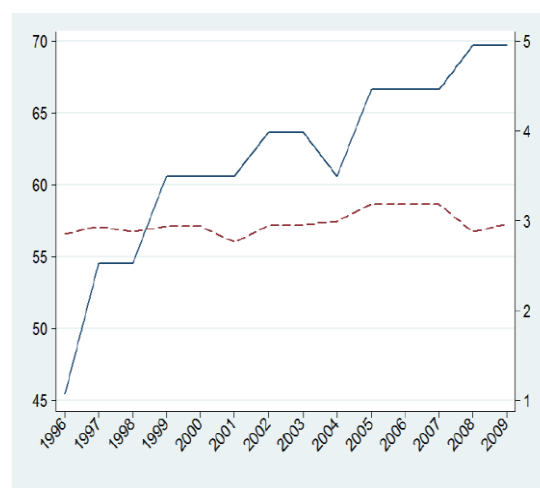
У случају са фирмом Б се може видјети да у случају да се повећава финансирање дугом умјесто властитим капиталом, умањује се обавеза за порез, а смањење порезне обавезе произилази из чињенице да је камата пореско допустив расход. Због користи које се остварују финансирањем по основу задужења, компаније преферирају финансирање дугом, које опет са друге стране има своје ризике јер могу да доведу до банкротства компанија.

Избјегавање плаћања пореза представљају трансакције и аранжмане које подузима порезни обвезник у циљу минимизирања порезних обавеза на начин да користи пропусте у порезном систему. Суштина концепта утађене капитализације односи се на повећани однос дуга и капитала у структури капитала мултинационалног предузећа, тако да се може рећи да је танка капитализација оруђе којим мултинационалне компаније избјегавају плаћање пореза јер се фирме одлучују за танку

капитализацију зато сто им порезни системи дозвољавају да признају камату као порезно допустиви расход. Са аспекта пореза на добит, камата на позајмице представља пореско допустиви расход. Према Грахаму и Фелду, ова чињеница омогућава фирмама остваривање олакшица, тако да ће оне више финансирати властите активности по основу задужевања него од властитог капитала, посебно имајући у виду високе стопе пореза на добит у различитим земљама. Како би се спријечиле ове последице многе земље су усвојиле принципе утађене капитализације и ограничиле признавање камата у порезне сврхе. Мултинационалне фирме могу да ускладе задужења својих страних повезаних лица веома једноставно кроз међународно финансирање и оне могу да управљају структуром капитала у складу са разликама у међународним системима опорезивања, у намјери да умањи порезне обавезе унутар групе. Фирма која је лоцирана у земљама са нижим порезним стопама може давати позајмице повезаним лицима у земљама са високим порезним стопама, како би оне могле да искористе плаћања камата у циљу смањења порезних обавеза сто не би био случај уколико би компанија била финансирана властитим капиталом. Циљ правила утађене капитализације су превенција неприхватљивих задужевања или квази задужевања у прекограничним трансакцијама. Генерално се примјењују само на позајмице од стране повезаних лица на начин да се неприхвата одбитак камата од повезаних лица у порезне сврхе. Иако није тачно познат обим у којем је танка капитализација распрострањена многе студије указују да се ради о међународно значајном феномену.

Слика 2:

Растућа улога принципа утађене капитализације у земљама ОЕЦД-а

Пуна линија показује проценат земља ОЕЦД-а за период 1996-2009 године које су имплементирале принципе утањене капитализације, док испрекидана линија показује сигурносни однос дуга и капитала у земљама ОЕЦД-а.

У намјери да се смањи евазија пореза на добит од стране мултинационалних компаније, ОЕЦД је у 2013. години издао акциони план под називом Ерозија основе и усмјеравања профита. Акција 4 овог плана има циљ да ограничи ерозију порезне основе која се врши путем одбитка камата и осталих финансијских плаћања. Акциони план ОЕЦД-а предвиђа да ОЕЦД објави препоруке, до септембра ове године, за обликовање локалних прописа који се односе на одбитак камата у порезне сврхе а које би могле имати форму стандарда за правила утањене капитализације који је намијењен за усвајање од стране држава чланица ОЕЦД-а и других земаља.

Основна питања којима се треба посветити пажња код утањене капитализације су питање утврђивање претјеране задужености, алокација и третман камата, камате међу повезаним лицима и порез по одбитку.

ЗАКЉУЧАК

Кamate између повезаних лица представљају најконтраверзније питање, везано за одбитак плаћених камата према повезаним лицима. Иако матичне компаније дају иницијална средства повезаним лицима приликом формирања фирме, веома често се дешава да су повезана лица купци и добављачи међусобно у редовним трансакцијама, али и повезана лица могу да позајмљују новчана средства у форми фиксних позајмица или кредитних линија. Основна проблематика приликом трансакција међу повезаним лицима јавља се у ситуацијама гдје је један од учесника има сједиште у иностранству. Приликом трансакција међу повезаним лицима у истој порезној јурисдикцији, мање су порезне посљедице од посљедица у ситуацијама када повезано лице прима кредит од матичне компаније из иностранства. Примљени кредит је повезан са плаћањима камата које могу да угрозе порезну основу на начин да повезана лица међусобно позајмљују новчана средства како би фризирали финансијске резултате и утицали на плаћања пореза, износ позајмице може да буде прекомјеран и генерално већи у односу на онај који би се добио од трећих лица, износ плаћене камате и остали услови кредита доводе до ефекта трансферних цијена. Као закључак се може рећи да ограничења односа дуга и

капитала нису увијек ефикасна у случају ограничавања трансфера прихода из државе у државу, јер компаније могу да управљају дугом и капиталом на начин да буду у складу са прописима али и даље да пребацују добит. Поред овог ограничења многе државе користе ограничења одбитка камата што се показало као ефикаснији приступ.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Haufler, A., M. Runkel (2008). "Firms' Financial Choice and Thin Capitalization Rules Under Corporate Tax Competition." CESifo Working Paper No. 2429. Доступно на: www.ssrn.com.
- [2] Farrar, J., A. Mawani (2008). "Debt-Equity Limitations in Thin Capitalization Rules: Canadian Evidence."
- [3] СAAA 2008 Annual Conference Paper. Доступно на: <http://ssrn.com/abstract=1080639>.
- [4] Musgrave, R., and P. Musgrave (1976). Public Theory in Theory and Practice (2nd ed.). New York: McGraw-Hill Book Co.
- [5] OECD, (2013), Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting, Paris.
- [6] Закон о порезу на добит Републике Српске, Службени гласник Републике Српске број 91/06, 31.08.2006. године
- [7] OECD, (2012), Thin capitalization legislation – A background paper for country tax administration (Pilot version for comments), доступно на: http://www.oecd.org/ctp/tax-global/5.%20thin_capitalization_background.pdf
- [8] <http://www.transfernecene.rs/pitanjaiodgovori.htm>

МАКРОЕКОНОМСКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ PDV-A U BIH

MACROECONOMIC IMPLICATIONS OF VAT IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Prof. dr Pajo Panić

Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Fakultet poslovne ekonomije Bijeljina, BiH

Mr Ljubiša Todorović

Visoka škola Prometej, Banja Luka

Dr Sreten Tešanović

Visoka škola za primjenjene i pravne nauke "Prometej" Banja Luka

Rezime: Povećanje standardne stope PDV-a dovodi do rasta cijena i fiskalnog opterećenja građana i ekonomskih aktivnosti izlazak iz krize, te usporiti očekivani tempo ekonomskog rasta BiH. Dosadašnja praksa trgovaca u svijetu, ali i u BiH, u sličnim situacijama kada su se mijenjale stope poreza, je potvrdila postojanje dva modela ponašanja trgovaca:

- povećanje stope PDV-a izaziva veći porast cijena nego što iznosi samo povećanje stope;
- smanjenje stope PDV-a najčešće dovodi do smanjenja prodajne cijene za izos ukinutog poreza, na način da jedanko smanjenje ide u korist potrošača;
- početkom 2013. godine, ponovo je aktualizirano pitanje broja i visine stopa PDV-a.

Zamjena nulte stope onom sniženom i povećanje opšte stope mjere su koje će najviše osjetiti domaćinstva nižeg dohotka, mada te mjere neće snažno utjecati ni na potrošnju ni na siromaštvo. Što se tiče dileme oko uvođenja diferencirane stope PDV-a u BiH, treba istaknuti da uvođenje diferenciranih stopa predstavlja kompleksnu operaciju koja proizvodi širok dijapazon implikacija. Prvo, iz razloga što je nemoguće u cijelosti kvantificirati efekte zbog problema sa prikupljanjem svih potrebnih podataka, Drugo, zbog nemogućnosti percepcije cijenovne politike obveznika u situaciji kada se istodobno dešava smanjenje stopa na određene artikle i povećavanje standardne stope na sva ostala dobra i usluge, Treće, zbog nemogućnosti procjene „sivih zona“ kod razgraničenja dobara koji bi bili pod povlaštenim porezima u odnosu na ostala dobra. Četvrto, zbog nemogućnosti procjene mogućih poreskih prevara zbog kojih bi uvođenje

diferenciranih stopa zasigurno dovelo. Harmonizacija poreskog sistema se može postići uspostavljanjem jedinstvenog tržišta BiH, kao i pridržavanje temeljnih principa Evropske unije. Temeljite promjene Zakona o PDV-u u BiH i podzakonskih akata nisu opcija, nego nužnost. Promjene relevantne regulative iz oblasti poreza na dodatu vrijednost BiH se mora usmjeriti na tri osnovna cilja. Prvi je cilj učiniti PDV praktičnijim i jednostavnijim za poslovni sektor. Drugi cilj je potreba da se zaustave prevare, a treći cilj je učiniti PDV efikasnijim kako bi pomogao državi u fiskalnoj konsolidaciji i održivom privrednom rastu.

Abstract: The increase in the standard rate of VAT (Value Added Tax) causes both rise in prices and fiscal burdening of citizens which can slow down the pace of Bosnia and Herzegovina's economic growth. It has been confirmed by the current customs of traders around the world and in Bosnia and Herzegovina, that there are two models of traders behavior in similar situations of tax rate changes:

- The increase in the VAT rate causes an even greater increase in prices;
- The decrease in the VAT rate most frequently causes a reduction in selling price in the exact amount of abolished tax, in favor of consumers;
- At the beginning of the year 2013 the question of VAT rate was once again raised.

The measures of replacing the zero rate with the discounted one and the increase in the standard rate are mostly going to affect households with lower income, though the above mentioned measures will not strongly affect neither consumption nor poverty. As for the dilemma

whether to introduce a differentiated VAT rate in Bosnia in Herzegovina, it should be indicated that such an operation is a rather complex one, causing a number of implications. Firstly, it is impossible for the effects to be quantified completely due to the problems with collecting all the necessary data. Secondly, due to inability to see the pricing policy of taxpayers in a situation where two actions take place simultaneously: a reduction of rates on certain items and an increase of standard rate on all the remaining goods and services. Thirdly, due to the inability to estimate the so called 'grey areas' in the demarcation of goods which, compared to other goods, ought to be under the preferential tax. Fourthly, due to the inability to estimate potential tax frauds. Harmonization of tax system can be achieved through the establishment of single market in Bosnia and Herzegovina and through adherence to the fundamental EU's principles. Fundamental changes to the VAT law in Bosnia and Herzegovina are a necessity rather than an option. Changes in relevant VAT legislation in Bosnia and Herzegovina must be focused on three main goals. First goal is to make VAT more practical and simple for the business sector. Second goal is to stop frauds and the third goal is to make VAT more efficient in terms of helping the state in matters such as fiscal consolidation and sustainable economic growth.

UVOD

Zbog kontinuiranog pristupanju Evropskoj Uniji, nalazimo se u bitnom razdoblju, karakterističnom za zemlje potencijalne kandidate. Očito je da nas, kao društvo u cjelini očekuju systemske i korjenite promjene koje će se osjetiti u svim sferama privrednog života.

Ulazak u punopravno članstvo Evropske Unije jedan je od glavnih ciljeva spoljne politike Bosne i Hercegovine. Pregovori se temelje na načelu da će BiH tokom pregovora morati usvojiti, implementirati i izvršavati cjelokupno pravno nasljeđe Evropske unije, tzv. *acquis communautaire*. Pravna regulativa podijeljena je u 35 tematskih poglavlja, koja se ujedno smatraju i poglavljima pregovora. Pažnju želimo posvetiti na usklađivanje sistema poreza na dodatu vrijednost sa smjernicama Evropske Unije.

Svako pravno ili fizičko lice koje se registruje u sistem indirektnog oporezivanja postaje poreski obveznik indirektnih poreza. Kao takvi dužni su poštovati sve propise koji se odnose na poreske obveznike indirektnih poreza. Jedan od najznačajnijih indirektnih poreza je PDV, odnosno porez na dodatu vrijednost. Naime, primjenom PDV-a u BiH mijenja se dotadašnji sistem

oporezivanja tj. umjesto poreza na promet roba i usluga uvodi se porez na dodatu vrijednost koji se znatno razlikuje od svog prethodnika.

Zakon i prateći pravilnici o PDV-u su još uvijek podložni promjenama jer isti nisu dovoljno dobro definisali određene situacije u odnosu na evropske propise. Isitina je da je nemoguće riješiti svaki problem unaprijed tj. predložiti rješenje u Zakonu i Pravilnicima, te zbog toga poreski obveznici i dalje „lutaju“ prilikom primjene određenih članova Zakona i Pravilnika. Tema je zasnovana na pronalaženju odgovora na pitanje kako tretirati različite promete, a da budu na isti ili sličan način riješeni, odnosno na način kako je to predviđeno u Evropskoj Uniji. Poreski obveznici ponekad nisu svjesni u potpunosti činjenice da ispravno postupanje u sistemu PDV-a može imati pozitivan uticaj na njihov finansijski rezultat.

Često poreski obveznici zbog nedorečenosti članova Zakona i Pravilnika ne koriste svoje pravo na pravi način, jer su svjesni da u slučaju kontrole od strane inspektora Uprave za indirektno oporezivanje njihovi stavovi često mogu biti osporeni. Drugi razlog je što poreski obveznici nedovoljno poznaju problematiku, odnosno često njihova „istraživanja“ počnu i završe samo blijedim čitanjem određenih članova Zakona i Pravilnika.

Svaki poreski sistem, neposredno po svom donošenju je racionalan, a onda se zbog promjena koje nastaju uslijed političkih i socijalnih pritisaka, postepeno transformiše u istorijski sistem.

Osnovni problem racionalnog poreznog sistema je u pronalaženju njegove odgovarajuće strukture. Potrebno je pronaći onu kombinaciju poreza koja osigurava najsigurnije postizanje ciljeva poreske politike čijem se ostvarenju teži u sklopu šire, ekonomske politike.

Cilj svakog savremenog poreskog sistema je što više se približiti racionalnom poreskom sistemu. Prikupljanje novčanih sredstava za zadovoljavanje javnih potreba samo je jedan od zadataka koji se postavlja pred poreski sistem.

U svim savremenim državama oporezivanje se sprovodi primjenom više poreznih oblika i to se naziva **poreski pluralizam**. Međutim, provodi li se oporezivanje u nekoj državi samo jednim poreskim oblikom, riječ je o **poreznom monizmu**. Ideja o poreskom monizmu nije se održala u teoriji i praksi iz više razloga: jednim porezom nije bilo moguće obuhvatiti sve obveznike što je rezultiralo slabijim fiskalnim učinkom, drastično je smanjivao ekonomsku snagu poreskih obveznika, uzrokovao je snažan otpor plaćanju poreza, a jednim poreski oblikom bilo je nemoguće ostvariti brojne ciljeve

moderne poreske politike. Navedeni nedostaci poreskog monizma mogu se posmatrati i kao prednosti poreskog pluralizma, koji zbog primjene više poreskih oblika omogućava postizanje više ciljeva na raznim područjima socio-ekonomskog života istovremeno. Unatoč svojim prednostima, poreski pluralizam nije bez mana. Mnoštvo poreskih oblika uzrokuje složenost poreskih propisa, što za posljedicu ima otežano snalaženje poreskih obveznika u „moru“ propisa. Drugi veliki nedostatak poreskog pluralizma je otežano ubiranje poreza i povećani troškovi zbog porasta poreske administracije.

Osnovne karakteristike PDV-a u BiH

Pojam PDV-a i primjena propisa o istom u BiH su tek nekoliko godina prisutni, tačnije prvi Zakon o PDV-u je usvojen početkom 2005. godine (26.1.2005. godine), a puna primjena otpočela je 01.01.2006. godine. Ovaj zakon je bio podložan promjenama, pa tako je 18.05.2005. godine usvojena prva izmjena, a 04.12.2008. godine i druga izmjena Zakona.

Sistem PDV-a je zamjenio dotadašnji sistem poreza na promet proizvoda i usluga.

PDV je *svefazni neto* porez u prometu dobara i usluga:

- *svefazni*, zbog toga što se obračunava u svakoj fazi prometa dobara i usluga koje podliježu oporezivanju (tj. Pri svakoj oporezivoj isporuci dobara i usluga koju izvrši subjekt koji je registriran kao obveznik PDV-a, kao i pri svakom uvozu dobara);
- *neto*, zbog toga što se on, usprkos činjenici da se u svakoj fazi prometa obračunava na punu prodajnu vrijednost, kroz mehanizam odbitka ulaznog poreza svodi na oporezivanja neto dodate vrijednosti u svakoj pojedinoj fazi reprodukcije i prometa, dovodeći – u konačnici – do toga da ukupan porez na maloprodajnu vrijednost dobara i usluga plaća krajnji potrošač (veza sa paradoksom PDV-a).

Ono što čini prednost PDV- a u odnosu na porez na promet dobara i usluga ogleda se u sljedećem:

- u odnosu na porez na promet, PDV je mnogo efikasniji u naplati i mnogo izdašniji izvor javnih prihoda, jer obuhvata sve faze prometa dobara i usluga;
- naplata najvećeg dijela PDV-a se ostvaruje prije maloprodajne faze, što znači da se on naplaćuje brže od poreza na promet (koji se naplaćivao tek u maloprodaji);

- za razliku od poreza na promet koji je bio jednofazni jer je oslobađao sve faze prometa osim maloprodaje, sistem PDV-a je svefazan i zasniva se na sistemu odbitaka;
- iz tog razloga, poreska evazija (utaja) u sistemu PDV-a je manja, jer se oporezuju, prate i kontrolišu sve faze prometnog ciklusa (za razliku od sistema poreza na promet, u kome je bila oporezovana samo krajnja potrošnja);
- PDV ima znatno širu poresku osnovu, jer je jedan od njegovih najvažnijih ciljeva da oporezivanjem obuhvati što veći broj dobara i usluga (za razliku od poreza na promet, koji je tradicionalno bio sklon relativno velikom broju poreskih oslobađanja);
- sistem PDV-a dosljednije poštuje princip odredišta (za razliku od poreza na promet, gdje su značajnijim poreskim zloupotrebama bile podložne i razne uvozno-izvozne transakcije),
- zbog istog razloga u sistemu PDV-a su znatno rijedi i slučajevi dvostrukog oporezivanja i slučajevi dvostrukog oslobađanja transakcija u međunarodnom prometu nego u sistemu poreza na promet;
- princip odredišta u sistemu PDV-a, također, obezbjeđuje ravnopravan konkurentski položaj uvezenih i domaćih proizvoda na tržištu zemlje uvoznice, kao i ravnopravan konkurentski položaj domaćih proizvoda koji se izvoze u druge zemlje;
- manji broj stopa PDV-a u odnosu na stope poreza na promet znatno smanjuje administrativno-tehnička ograničenja i pojednostavljuje tehniku obračunavanja, plaćanja i kontrole poreza;
- poresko opterećenje u sistemu PDV-a je ekonomski ekvivalentno kod svih učesnika u prometa, od proizvođača ili uvoznika do maloprodaje (jer se PDV kod svih njih, praktično, plaća samo na „njihovu“ novostvorenu vrijednost);
- PDV se naplaćuje znatno logičnije i neuporedivo efikasnije od poreza na promet, jer kod PDV-a nema odlaganja plaćanja (za razliku od poreza na promet, čija je naplata sistemski i svjesno suspendovana sve do maloprodaje);
- PDV obezbjeđuje neutralnost u spoljnotrgovinskim transakcijama, jer je izvoz u cijelini oslobođen oporezivanja, dok je uvoz u cijelini oporezovan;
- PDV znatno smanjuje prostor za postojanje sive ekonomije, jer su tzv. fiktivne i slične firme ne samo progonjene od poreskih organa

nego i „izopačene“ od drugih, urednih poduzetnika itd.

Kao što je i navedeno poreski sistem PDV-a ima mnoštvo prednosti u odnosu na prethodni poreski sistem, međutim neke od prednosti ovog sistema se kroz vrijeme odnosno kroz izmjene Zakona i Pravilnika mogu izmijeniti i prestati biti prednost ovog sistema. Na primjer, sistem PDV-a trenutno poznaje jedinstvenu standardnu stopu PDV-a od 17% što je za razliku od prethodnog sistema jednostavnije, ali usljed raznih previranja i polemika postavljaju se pitanja zašto ne postoji nulta stopa na određenim artiklima, što za sobom povlači povećanje standardne stope tj. u konačnici poreski sistem sa diferentnim stopama PDV-a.

- povećani troškovi poreskih obveznika, zbog toga što svi oni na svoj trošak moraju da vode dodatne knjigovodstvene i druge evidencije za poreske potrebe (za razliku od sistema poreza na promet u kome je obračunavanje i plaćanje poreza, gotovo isključivo, bilo fokusirano na maloprodaju). Uz to, svi oni moraju da angažuju i dodatno osoblje za obračunavanje i plaćanje PDV-a, te kreiranje, vođenje i arhiviranje propisane dokumentacije; U zakonu i Pravilniku o primjeni Zakona o PDV-u je propisan način vođenja knjigovodstva i to članom 56. Zakona i članovima 120.-126. Pravilnika o primjeni Zakona o PDV-u. U navedenim članovima su regulisana načela za vođenje knjigovodstva, sadržaj knjigovodstvenih evidencija, sadržaj i forma knjige izlaznih i ulaznih faktura, obaveza zaključivanja knjiga, te je regulisano koji obveznici nisu u obavezi posebno voditi knjige i evidencije i na kraju je regulisano kako vršiti prilagođavanje obrazaca i knjiga automatskoj obradi podataka.
- povećano administriranje, zbog „širenja“ oporezivanja na sve faze prometa i povećanje kruga poreskih obveznika u odnosu na prethodni sistem jednofaznog poreza na promet u maloprodaji;
- izražena regresivnost PDV-a u odnosu na porez na promet, što je direktna posljedica manjeg broja poreskih stopa. Regresivnost PDV-a, naročito, dolazi do izražaja u slučaju uvođenja PDV-a sa jednom, jedinstvenom stopom, kao što je slučaj u BiH;
- relativno izraženiji inflatorni potencijal, naročito kod cijena onih dobara i usluga koje su, prethodno, bile bezuslovno oslobođene oporezivanja u sistemu poreza na promet. Pri tome se, osim racionalnih, moraju imati u vidu i razni psihološki i drugi iracionalni motivi i razlozi, posebno ukoliko poreski obveznici nisu dovoljno upoznati sa osobinama PDV-a i posljedicama njegove primjene;

- problem raspodjele prihoda nižim nivoima vlasti, koji nastaju zbog neminovnosti da se PDV primjenjuje, administrira i prikuplja na najvišem centralnom nivou vlasti. U svim složenim državama, kakva je i BiH (entiteti, kantoni, gradovi i opštine), to dovodi do raznih problema vezanih za adekvatnu i pravednu distribuciju prikupljenog PDV-a nižim nivoima vlasti.

Poreski sistem PDV-a nije „neranjiv“ u pogledu poreskih prevara. Neke od poreskih prevara u sistemu PDV-a su:

- neevidentiranje prometa na registar kasama, niti u knjigama, a potom u PDV-e prijavi iskazuju manji promet, čime umanjuju kranju potrošnju a i poresku obavezu. Ukoliko ne postoji efikasna kontrola ostvarenog prometa, jača se siva ekonomija i crno tržište. Poboljšanje u ovom dijelu se trebalo osjetiti uvođenjem fiskalizacije u BiH, odnosno prvo u Republici Srpskoj pa onda i u Federaciji BiH. Međutim postoje različita mišljenja o efikasnosti istog. Naime, sigurno je da je proces fiskalizacije „primorao“ i one koji nisu čak ni imali registar kasu da je sada imaju i evidentiraju promet preko iste, ali postoje i slučajevi izbjegavanja evidentiranja prometa kroz fiskalnu kasu ali su u slučaju otkrivanja ove prevare kazne mnogo oštrije nego ranije.
- izdavanje lažnih faktura dobavljača je jedan od najčešćih načina poreske evazije, gdje poreski obveznik izdaje lažne ulazne fakture ili fakture za neposotjeće nabavke. Poreski obveznik može biti registriran samo da bi utajio porez, a onda nestane prije nego što poreski organi poduzmu bilo kakvu kontrolu. Iz ovog razloga mnoge zemlje ne refundiraju visoke iznose povrata novoosnovanim poslovnim subjektima dok ne izvrše kontrolu podataka iskazanih u prijavi PDV-a.
- neizdavanje poreske fakture ili neevidentiranje prodaje poreskim obveznicima javlja se naročito u situaciji kada je obveznik PDV-a nelikvidan i nije u mogućnosti izmirivati blagovremeno poreske obaveze. Tada obveznik PDV-a ne izdaje poreske fakture ili izdaje ali iste ne evidentira u svojim poslovnim evidencijama.
- prevara kod razmjene dobara se ogleda u tome da se kupac i prodavac dogovore da ne izdaju fakture, čime je utajen porez u obje transakcije. Obzirom da je veoma česta situacija nelikvidnosti poslovnih subjekata, onda se kao rješenje za plaćanje vidi u kompenzacijskim ugovorima a pri tome poreski obveznici „zaborave“ da je i razmjena dobra za dobro ili usluga oporezivi promet. (član 4., tačka 7. Zakona o PDV).

Nažalost, veoma je veliki broj prevara u sistemu PDV-a, neke od njih budu otkrivene a neke ne. Kolike su štete po državu ne može se znati, ali neki slučajevi prevara su umanjena carinska vrijednost pri uvozu tepiha ili fiktivni izvoz bakra i mnoštvo drugih primjera.

PREDNOSTI I NEDOSTACI PDV-A

Porez na dodatu vrijednost ima nesporne prednosti u poređenju sa ostalim oblicima poreza na promet. Budući da se doskora smatralo da su dva najbolja tipa poreza na promet, porez na dodatu vrijednost i porez na promet u maloprodaji kao i da se na području BiH jednofazni porez na promet u maloprodaji primjenjuje već šest decenija, valjalo bi da se uporedno prikažu prednosti i nedostaci navedena dva poreska oblika. U finansijskoj literaturi se mogu sresti sljedeći argumenti u prilog PDV-u poređenju sa porezom na promet u maloprodaji:

Cilj uvođenja poreza na dodatu vrijednost u naš poreski sistem je harmonizacija poreske politike sa standardima Evropske unije, pa je u tom smislu usvojen model obračuna i naplate ovog poreza koji je u skladu sa Šestom direktivom EU o zajedničkom sistemu poreza na dodatu vrijednost članica Unije.

Prednosti uvođenja poreza na dodatu vrijednost u poresko zakonodavstvo zemalja Evropske unije bile su: olakšavanje spoljnotrgovinske razmjene među zemljama članicama i smanjenje mogućnosti poreske evazije.

Prva praktična iskustva primjene sistema poreza na dodatu vrijednost u BiH su:

- **Efikasnija naplata poreza** – uvođenjem poreza na dodatu vrijednost, za svakog poreskog obveznika postaje bitno da li su njegovi dobavljači registrovani kao PDV obveznici, kao i to da li su fakture dobijene od strane dobavljača ispravne, što stimuliše međusobnu kontrolu poreskih obveznika i utiče na smanjenje evazije poreza;
- **Pružna mogućnost povrata kompletnog iznosa poreza iz investicionih ulaganja;**
- **Stimulacija izvoza** – prema Zakonu o porezu na dodatu vrijednost izvoz je oporezovan nultom stopom, tj. na izvoz se ne plaća porez na dodatu vrijednost, a izvoznicima je zadržano pravo povrata kompletnog ulaznog PDV-a, čime su bosansko-hercegovački proizvodi postali konkurentniji na svjetskom tržištu;
- **Destimulacija uvoza** – s obzirom na to da se PDV mora platiti u roku od 10 dana od dana uvoza robe, uvoznici moraju angažovati veća

obrotna sredstva, što uslovljava veće finansijsko naprezanje;

- **Stvaranje fer tržišne konkurencije** – pošto porez na dodatu vrijednost obezbjeđuje veću efikasnost mehanizma naplate prihoda i smanjuje utaju poreza, on dovodi do jačanja fer tržišne konkurencije.
- PDV omogućuje da se sve nabavke mogu izuzeti od oporezivanja, što nije slučaj kod poreza na promet u maloprodaji budući da se reprodukcioni materijal, ali i brojna sredstva opreme mogu koristiti i u reprodukcionalnoj i u konačnoj potrošnji. Razgraničenje reprodukcione potrošnje od finalne nije ni malo lako ni jednostavno, a modaliteti korištenja sredstava opreme izuzetno disperzovani i široki što stvara mogućnost i za brojne zloupotrebe. Kod PDV-a teret dokazivanja je na kupcu, porez se mora platiti prilikom isporuke dobara, a da bi se dobilo pravo na odbitak kupac je dužan da dokaže da je nabavljeno sredstvo koristio kao input.
- Konačno, peto, uvođenje PDV predstavlja uslov za pristupanje Evropskoj Uniji. Jedinstveno tržište može da postoji ako se promet ljudi, dobara i usluga iz jedne u drugu državu odvija na isti način, kao unutar jedne države. Proces harmonizacije sistema PDV se veoma uspješno realizuje primjenom odgovarajućih direktiva, koje su postale vodilje ne samo za zemlje Evropske unije već i za ostale zemlje koje žele da uvedu ili su uvele PDV.

Pored navedenih prednosti porez na dodatu vrijednost ima i svojih nedostataka. Između ostalih, tehnika obračuna i kontrole poreske osnove i naplate veoma je složena i komplikovana, a samim tim i skupa. Naime, neophodno je obezbijediti stručne ljude. Zbog većeg broja poreskih obveznika povećava se i broj zaposlenih, tj. administracija.

Međutim, neosporno je da uvođenje sistema poreza na dodatu vrijednost dovodi i do povećanja cijene u krajnjoj potrošnji, pa je neophodno ublažiti finansijske udare na najsiromašnije slojeve stanovništva.

Poreske reforme u BiH idu u pravcu jačanja fiskalnog i finansijskog suvereniteta BiH kao države. Ta reforma ide u pravcu:

- prenošenja fiskalnog suvereniteta sa entiteta na državu za indirektno poreze;
- davanje državi finansijskog suvereniteta za finansiranje državnih institucija i servisiranje spoljnog duga;
- uvođenje i primjena sistema PDV-a na nivou države.

S obzirom na to da BiH ide u pravcu približavanja evropskim integracijama i približavanju EU, uvođenje PDV-a, i to na državnom nivou, suštinski je dio ovog procesa reformi. Osnovni principi i pretpostavke koje su se slijedile kod uvođenja PDV-a u BiH:

- Porez na promet koji se ubirao na entitetskom nivou zamjenjuje se jedinstvenim sistemom PDV-a na državnom nivou;
- Uprava za indirektno oporezivanje je jedina institucija nadležna za obračun i naplatu PDV-a;
- PDV se uplaćuje na Jedinstveni račun otvoren u Centralnoj banci BiH;

Zakon o PDV-u BiH je u skladu sa Šestom direktivnom Evropske unije o PDV-u.

PDV ima nekoliko izraženijih nedostataka, ali se posebno apostrofiraju četiri:

- povećano administriranje i troškovi naplate i plaćanja,
- relativno izraženiji inflatorni potencijal,
- neprimjerenost uvođenja na subcentralnom nivou i
- izraženija regresivnost.

Poreski obveznici moraju da vode posebne poreske evidencije kako o svojim prodajama tako i o svojim nabavkama, moraju registrovati i kontrolisati svu masu primljenih i izdatih faktura, postupak utvrđivanja poreske obaveze je takođe relativno složeniji i traži dosta administriranja. Sve to izaziva povećane kako administrativne troškove, troškove naplate tako i troškove plaćanja.

ZAKLJUČAK

Uvođenje PDV zahtjeva oprez, kao uostalom i uvođenje bilo kog novog poreza. Ako tog opreza nema, poremećaj cijena (inflacija) je neminovan. Dosadašnja iskustva o ovom nedostatku PDV-a su veoma podjeljena. Ima zemalja koje su imale izraženiju inflaciju po uvođenju PDV, posebno u prvom tromjesječju, ali ima dosta zemalja u kojima do toga nije došlo. Iskustva govore da je PDV potrebno uvoditi u situaciji stabilnih cijena, povećane tražnje, dobro obavljenih priprema potencijalnih poreskih obveznika i poreske administracije. Posebno je potrebno ovladati dobro tehnikom obračuna poreza. Priroda PDV zahtjeva jedinstveno uvođenje i administriranje na najvišem, centralnom, nivou vlasti. Potrebno je da se na jedan isti račun vrši uplata poreza i da se sa istog računa vrši povrat poreza. Takav stav potvrđuje iskustvo svih saveznih država koje su ga uvele (Njemačka, Austrija, Kanada i Meksiko). U poreskim sistemima savremenih država porezu na dodatu vrijednost pripada glavno mjesto. Članice u Evropskoj uniji su se obavezale

harmonizovati svoj poreski sistem sa poreskim sistemima predviđenim relevantnim direktivama Evropske Unije.

Najveća usklađenost postignuta je na polju indirektnih poreza, a posebno kod PDV-a. Članice EU imaju visok stepen usklađenosti sa Šestom direktivom, koja predstavlja zakonaodavni okvir na polju usklađivanja PDV-a.

Na osnovu prezentovanih podataka možemo konstatovati:

- da politiku indirektnih poreza treba usmjeriti ka privrednim subjektima, da budu stimulisani, da bude stimulans za ekonomsko poslovanje, povećanje akumulacije i investicija kao i put ka bržem i efikasnijem prestrukturiranju na ekonomski postojanije proiozvodne programe,
- poreska politika BiH treba definisati zakonom i u okviru nadležnih institucija,
- uvođenjem PDV-a zapčeo je process harmonizacije indirektnih poreza u BiH sa Evropskom unijom, koji treba nastaviti. Redizajniranje VI direktive Evropske treba da bude praćeno sa redizajniranjem Zakona o PDV-u u BiH i podzakonskih akata, prije svega sa stanovišta jasnoće, jednostavnosti primjene i razumljivosti,
- uvođenjem PDV-a u BiH imalo je za posljedicu i povećanje opterećenja ekonomije BiH. Ekonomija BiH, sektori-privredni subjekti, stvaraoci novostvorene vrijednosti, treba da budu predmet analiza i podsticaja češće direktne saradnje Vlade, Privredne komore i privrednih subjekata,
- u cilju poboljšanja likvidnosti privrednih subjekata, poreski period za koji se obračunava PDV trebao bi da bude i kvartal, treba razmotriti mogućnost uplata obračunatog PDV-a do 20. u mjesecu po isteku kvartala i rok za povrat ulaznog poreza definisan je članom 52.stav 1. Zakona o PDV-u treba da bude 30 dana po isteku roka za povrat.

U BiH je poželjno učiniti temeljne promjene Zakona o PDV-u i podzakonskih akata, što više nije opcija nego nužnost i hitnost da što prije dođe do toga.

LITERATURA

- [1] Dimitrić, M., Džafić, M., Radić, M., Rička, Ž.,(2005) Prelazak na PDV-e, Sarajevo, Revicom
- [2] Kaličić, R., Kuliš, D., Kesner-Škreb, M., (2012) Vodič kroz evropske directive o porezu na dodanu vrijednost, Zagreb
- [3] Panić, P., Petrović, V., (2012) Carinski sistem i carinsko poslovanje, FPE, Bijeljina
- [4] Wolfgang, B. (2010) Umsatzsteuere kompakt, Wakouning, Wien
- [5] www.ec.europa.eu